

НУМИЗМАТИКА, КОЛЕКЦИОНЕРСТВО И НЯКОИ ПРОБЛЕМИ С ОТНОШЕНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ЗА ОПАЗВАНЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

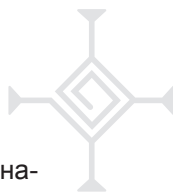
Автор: н.с. I ст., д-р Ставри Топалов

В понятието нумизматика се включва науката, занимаваща се с проучване на античните, средновековните и модерните монети, както и колекционирането на тези монети.

Счита се, че началото на науката нумизматика е поставено през ранното Възраждане, когато възниква повишен интерес към античната култура, съпроводен с масовото събиране на антични предмети, между които и отсичаните дотогава монети. Първите стъпки в развитието на нумизматиката като наука намираме в създаването оттогава частни нумизматични сбирки и колекции. Историята на научното изследване на античните монети като исторически материал започва с тяхното събиране и класифициране, т.е. на тяхното колекциониране. От XIV в. до XVII в. съществени проучвания в областта на нумизматиката са направени от колекционери на монети, повечето от които освен създаването на собствените си колекции са предоставяли услугите си на създаващите колекции от монети, плакети и медали владетели, феодали, финансови магнати и т.н. Значителен напредък за развитието на науката нумизматика допринася създаването през XVII-XVIII в. на големите нумизматични кабинети към придворните музеи и кралските библиотеки, събиращи и притежаващи богати колекции от монети.

За родоначалник на научната нумизматика и систематичното научно изследване на античните монети с основание се счита Йосиф-Илариус Екел (1737-1798 г.), публикувал осемтомен труд "Doctrina numorum veterum" („Наука за древните монети“). В този труд, вместо разпокъсани описания на отделни групи монети, е дадено системно и последователно изложение на материалите, свързани с античната нумизматика, като в него за първи път античните монети са третираны като исторически паметници.

Науката нумизматика продължително време е разглеждана като спомагателна историческа дисциплина. Въпреки настъпилите след това промени считаме, че понастоящем това виждане следва отново да се преразгледа. Монетите са масово произвеждани средства за размяна, предназначени да достигнат до всички обитатели на съвременният им свят. Те предоставят автентични сведения, свързани със съвременните им политически събития, с идеологията, религията, икономическия живот, техническите постижения, художествените възможности и т.н. Основните изображения, допълнителните символи и надписите от монетите понякога предоставят информация за неотразени в изворите

исторически личности и събития, а намираните монети имат съществено значение при датирането на археологическите находки. Извършваните през последните години проучвания на тракийските племенни и владетелски монети и контрамаркирането на монети в земите на древна Тракия доказва тяхното голямо значение за изясняване тракийските приноси в световното монетосечене, както и тяхното голямо значение за по-пълното възстановяване на историческите събития от тракийските земи.

Отбелязахме големия принос на колекционерите на монети и нумизматични материали за създаването и развитието на науката нумизматика. След Освобождението и в България започват да се появяват колекционери на монети, обикновено събиращи всякакви монети, попаднали по различни поводи в българските граждани. Следва да се отбележи, че съгласно съществуващите близо пет века османски закони, намиралите основно при обработката на земята и строителната дейност монети и монетовидни предмети са били разделяни между държавата, собствениците на имотите в които те са намирани и намервачите. Много подобни на съществувалите близо пет века османски закони са и първите български закони, а именно „Временните правила за научни и книжовни мероприятия“ от 1888 г., „Закона за издирване на старини и спомагане на научни и книжовни мероприятия“ от 1890 г., както и „Закона за старините“ от 1911 г., действащ до 1969 г. Съгласно цитираните по-горе български закони, намираните монети и предмети принадлежат на българската държава, т.е. на българския народ и като движими културни ценности следва да бъдат запазвани в страната. Според отбелязаните по-горе български закони, намереното в принадлежащи на държавата земи принадлежи на държавата, но намервачите са имали правото да получат между 1/2 и 1/3 от намереното в монети или предмети, или да получат достойно възнаграждение. Намереното в частни имоти принадлежи на собственика на имотите, но ако то е намерено от друг, собственика и намервача получават равни части. В тези случаи държавата има правото да откупи на достойни цени намереното или част от него. Това обяснява защо понастоящем почти всяко едно българско семейство притежава монети или антични предмети, както и защо до 1989 г. няколко десетки хиляди български граждани, членувачи в нумизматичните организации, притежаваха различни по тематика и значение сбирки и колекции от културни ценности, сред които преобладаваха нумизматичните материали.

Създаването след Освобождението няколко големи български обществени нумизматични колекции са на основата на откупувани от първите български колекционери сбирки от нумизматични материали, намирани дотогава на територията на България. Един от първите големи български колекционери е Васил Аврамов (1862-1946 г.). През 1912 г. създадената от него нумизматична колекция от около 7000 старинни монети е била откупена за сбирката на Народния музей в София. Счита се, че «с включване на колекцията в нумизматичната сбирка на музея последната станала най-пълната европейска сбирка с монети на Балканския полуостров, ковани в древността» (**Т. Герасимов**. Антични и средновековни монети в България. С., 1970, 34-35). Друг голям български колекционер е д-р Коста Златанов (1867-1937 г.), чиято значителна нумизматична колекция също е била откупена за «голяма сума» от управата на Народния

музей в София (Димитров, 1972, 36-37). Една от най-големите частни нумизматични сбирки от това време е била създадена от Иван Димитров (1866-1938 г.), като тази сбирка също е била откупена от Националния археологически музей (Димитров, 1973, 32-33). Подобни големи нумизматични колекции са били създадени от полковник Ханджиев, златаря Арменак Сахакян, Иван Костов, проф. Живков, банкера Буров, д-р Хараланов, Любен Басмаджиев и др. Някои от тези нумизматични сбирки са откупени за големите обществени колекции в България, други са дарени на тези обществени колекции, а трети са разпръснати между следващото поколение български колекционери и вероятно понастоящем се съхраняват в техните сбирки.

През 1964 г. се създаде първото нумизматично дружество в страната, а именно Софийското нумизматично дружество „Г.С.Раковски“. Още през същата година се създава и Пловдивското нумизматично дружество "Филипопол", като до 1989 г. бяха регистрирани близо 120 нумизматични организации, в които членуваха няколко десетки хиляди колекционери. Нумизматичните организации бяха обединени в Съюз на българските нумизматични дружества със седалище в град София. Срещу заплащане членовете на нумизматичните дружества имаха правото да получават от Българската народна банка по един комплект от издаваните юбилейни монети. Това даде възможност почти всеки колекционер да създаде колекция от българските монети, отсичани след Освобождението. В хода на издирване на емисиите от български монети до 1943 г., в колекционерите попаднаха и намиращите се в семейните ценности антични, средновековни монети, както и намирани до тогава при земеделски и строителни дейности старини. Посредством размени, по това време се създадоха и първите нови колекции от тези монети, като се положиха основите и на тяхното тематично колекциониране. В нумизматичните клубове освен традиционните колекционерски срещи за размени се провеждаше значителна просветна дейност, като изтъкнати нумизмати, историци и археолози изнасяха доклади, съпроводени с малки тематични изложби на монети от частни колекции, изложби съобразени с тематиката на докладите. Доклади се изнасяха и от имащите научни интереси колекционери. Осъществяваше се една значителна изложбена дейност, като освен клубните изложби бяха организирани и проведени над 100 международни, национални и регионални изложби. От 1969 г. до 1991 г. се издаваше специализираното списание „Нумизматика“. Част от публикуваните в него проучвания бяха направени от колекционери на монети, като д-р Хараланов, А. Роголски, С. Иванов, В. Топоров, Р. Каменов, Я. Янев, М. Натов, М. Лачев, Б. Плакидов, С. Топалов, Г. Жеков и др. Преди това на циклостил се издаваха ежегодни бюлетени, в които се отразяваше дейността на нумизматичните организации, както и се публикуваха отделни научни статии, част от които написани от колекционерите на монети. По това време от страна на държавата се подпомагаше колекционерското движение, като се предоставяха безплатно съществуващите обществени клубни помещения за ежеседмични колекционерски срещи и се финансираше осъществяваната издателска, просветна и изложбена дейности. Благодарение на така провежданата изложбена дейност колекционерите поставяха в известност намиращите се в колекциите им монети, което оказва съществено положително значение в публикациите на

научните работници. Именно по това време имащите научни интереси колекционери започнаха да публикуват монети от колекциите си, както и монети на своите колеги. От средата на тези колекционери с научни интереси досега се издадоха няколко стотин научни статии и над 40 студии, монографии и нумизматични каталози, с което се потвърди правилността на провежданата по това време държавна политика за подпомагане на колекционерското движение с оглед поставяне в известност на намиращите се в българските граждани монети. След като значителна част от намиращите се в колекционерите антични и средновековни монети станаха достояние на научните работници, редица музеи започнаха да попълват своите колекции чрез закупуване на интересувашите ги нумизматични материали.

След 1989 г. развитието на колекционерското движение се промениха в крайно негативно отношение. Държавата се отказа от политиката си на съдействие към частните притежатели на движими културни ценности, въпреки ясното съзнаване какво означава това. Колекционерските организации бяха лишени от използваната клубна база, от възможността да провеждат просветна и изложбена дейности. Значителното обедняване на голяма част от българските граждани по това време ги принуди да започнат да продават своите имащи някаква по-голяма стойност екземпляри. Музеите почти преустановиха покупките на монети. Това даде възможност в страната да се развие нерегламентираната търговия с нумизматични материали. Допусна се създаването на организирани групи, занимаващи се с иманярство, незаконна търговия и незаконен износ. Възприе се една неправилна политика към българските граждани, част от които и колекционери, политика насочена към практическо отнемане на намиращите се в гражданите културни ценности, политика насочена към обявяване на колекционерската дейност за застрашаваща опазването на културните ценности на страната.

С подобна насоченост се предложи проект за нов закон за културното наследство, който прие като изходна постановка тезата, че намиращите се в българските граждани движими културни ценности са откраднати от държавата. Въпреки очевидните противоречия с Конституцията, дотогавашното българско законодателство и приетите международни договорености, постановките от този проект за закон, имащи пряко отношение към намиращите се в гражданите движими културни ценности, бяха превърнати в Закон за културното наследство през 2009 г. (т. нар. закон Чилова). След намесата на Конституционния съд следваше да се преразгледат посочените от него противоречащи на Конституцията постановки. Извършените „промени“, вместо да възстановят отнетите права на гражданите, наложиха постановката за деклариране на притежаваното в един крайно недостатъчен за това едногодишен срок. При това не се осъществи приетата при извършването съгласувания постановка за продължително медийно уведомяване на гражданите какво представляват отбелязаните в Закона движими археологически културни ценности, кои от тях следва да се декларират, кои от тях следва да се декларират и регистрират, по какъв начин това следва да се осъществи и т.н. По принцип декларирането следваше да се извърши в определени музеи в страната и в 120 нумизматични дружества. Тъй като своевременно не бе издадена Наредба за начина на деклариране,

предоставеното за деклариране време от една година впоследствие се намали до половин година, а след това и до две седмици! При това се разреши декларирането само в 4 дружества, като на най-голямото Софийско дружество дори не бе предоставена тази възможност. Това доведе до положението от около 7 000 000 български граждани, само около 200 да узаконят притежаваните от тях културни ценности, като от тях само 60-70 колекционери на монети.

Вместо очакваната според Закона дейност за преустановяване на незаконните разкопки и осъществяваната търговия и износ на културни ценности, започнаха масови акции срещу граждани и колекционери, притежаващи в наследство или в резултат на колекционерската си дейност основно на монети, при това масово произвеждани монети, част от които съхранявани в поколения български семейства като „бели пари за черни дни“, част от които и вграждани в традиционните български възрожденски накити. Тази неправилна политика доведе до укриване на притежаваното от българските граждани, до непрекъснато увеличаване нерегламентираната търговия и износ на културни ценности, в по-голямата си част монети и монетовидни предмети. От страна на неправителствените организации се предложиха добре аргументирани предложения за подобряване провежданата политика в областта на опазване на движимото културно наследство, но тези предложения и досега не намират отражение в подготвяните законодателни промени.

Създадения през последните години Съюз на колекционерите в България взема активно участие при обсъждане проблемите свързани с опазване на културното наследство. Една от поставените цели е свързана с възстановяване на колекционерското движение, със създаването на условия за безпроблемно колекциониране, т.е. запазване от нерегламентирано изнасяне на масово произвежданите през различните епохи средства за размяна, каквито са монетите и монетовидните предмети. За целта от страна на Съюза на колекционерите се подпомага възстановяване на изложбената дейност с представяне на раздели от съществуващите частни колекции, издаване на каталози, публикуването на проучвания, свързани с намиращите се в колекционерите културни ценности, голяма част от които представляват нумизматичните културни ценности. Много съществена друга цел на Съюза на колекционерите в България и Съюза на българските нумизматични дружества е свързана с участието в работните групи към Министерството на култура и Комисията по култура към Народно-то събрание, за осъществяване на някои наложителни промени в Закона за културното наследство. Отново следва да се отбележи, че всички съществени предложения за промени от страна на неправителствените организации не се приемат. Показателни за това са някои от резултатите от последното заседание на работната група към Министерството на културата, състояща се от над 40 държавни служители и само няколко представители на колекционерите. След като в хода на обсъжданията се представиха не можещи да бъдат опровергани доказателства за неправилността на някои предлагани от страна на научните работници и държавните служители от различни институции предложения за промени, се премина към гласуване. При гласуването не се взеха под внимание предлаганите добре аргументирани доводи и направените на тяхно основание изводи от страна на неправителствените организации, а се приеха дори

някои от доказаните като неправилни постановки, като за тях гласуваха всички участващи в работната група държавни служители.

Поради участието ми в работните комисии към Министерството на култура и Комисията по култура към Народното събрание, през последните близо 30 години сме представяли няколко десетки становища, предложения и конкретни разработки, заведени със съответните входящи номера. За съжаление предложенията на неправителствените организации (в които са отразени и личните ми виждания), както и самостоятелните ми предложения, правени на основание дългогодишната ми колекционерска практика, участието ми в ръководството на нумизматичното движение, а напоследък и като научен работник в областта на проучване миналото от тракийските земи, с редки изключения не се вземат под внимание. Правените предложения са познати само на част от участващите в досегашните обсъждания и си остават само в архивите на институциите към които са били адресирани. Считаме за необходимо, наред с многократно тиражираните в медиите становища по отношение на културното законодателство, становища поддържани от работещите в държавните институции служители, да се дава същата възможност и за представяне вижданията на голяма част от българските граждани, виждания отразявани в предложенията на неправителствените организации.

По този повод представяме едно официално представено от нас в работната група към Министерството на културата лично становище, касаещо коректността на една възприета в Закона за културното наследство и Наказателния кодекс терминология и на влаганото в нея значение. Както вече отбелязахме по това, както и по всички други правени значими предложения, те бяха отхвърлени от държавните служители, участващи в работната група.

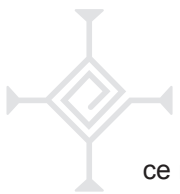
СТАНОВИЩЕ КАСАЕЩО КОРЕКТНОСТТА НА ВЪЗПРИЕТА В ЗАКОНА ЗА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО И НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС ТЕРМИНОЛОГИЯ И НА ВЛАГАНОТО В НЕЯ ЗНАЧЕНИЕ

В сегашния член 146, ал. 1 от Закона за културното наследство (ЗКН) е дадено следното определение:

„Археологически обекти са всички движими и недвижими материални следи от човешката дейност от минали епохи, които се намират или са се намирали в земните пластовете, на тяхната повърхност, на сушата и под водата, или за които това може да се предполага въз основа на цялостните обстоятелства, за които основни източници на информация са теренните проучвания“

В изпратено до МК становище на ГДБОП се предлага да отпадне последната част от текста, а именно „...за които основни източници на информация са теренните проучвания“. Представени са и мотивите за това предложение.

Считаме, че обозначаването на всички материални следи от човешката дейност от минали епохи с термина „археологически обект“ за неудачно. Особено некоректно е това определение при по-нататъшното приемане на всички движими материални следи за археологически обекти, „за които това може да

се предполага въз основа на цялостните обстоятелства“. В основен термин за един закон не следва да се въвеждат предположения, при това без отбелязване на кого са тези предположения, както и да се разчита на някакви „цялостни обстоятелства“. Научните работници в тази област много често имат различаващи се виждания по един и същи проблем и това не предоставя възможност за неговото еднозначно определяне. За пример е достатъчно да отбележим, че като „археологически обект“ в ЗКН се определя например едно акче, редовно платежно средство по нашите земи в продължение на пет века, използвано и като средство за украса на изготвяните по българските земи традиционни накити. До доказване, че подобно акче е намерено при иманярска дейност в земята и за това не са уведомени своевременно определени държавни служители, няма никакви правни основания да се приема, при това със закон, постановката притежателят му да е извършил престъпление и затова да подлежи на лишаване от свобода и съответна глоба. Понастоящем с редки изключения почти във всяко семейство се намират подобни „археологически обекти“, т.е. създава се възможност изключително много български граждани да бъдат обявени за нарушители на закона. По-голямата част от научните работници в този конкретен случай няма да приемат, че въпросното акче е „археологически обект“ и то следва да се декларира, идентифицира и регистрира, при това на собствени разходи от своя притежател, както и постановката недеklarираното му притежание в българските граждани да се счита за престъпление извършвано в областта на опазване на културното наследство.

Ще изкажем обобщено мнение, какво не само според нас е археологически обект. **Археологически обект представлява съвкупността от недвижими и движими исторически културни ценности, намиращи се на определена територия. Те са обект на научни изследвания, осъществявани от упълномощени институти, музеи, научни колективи и т.н., съставени по съответния ред от научни работници, работещи в тази област. Археологични обекти са селищни могили, древни селища, техните некрополи, култови обекти, могили и т.н.**

По-нататък ще разглеждаме движимите материални следи от човешката дейност от миналите епохи, които би следвало да се определят като **движими исторически културни ценности**. Няма да коментираме определението движими исторически културни ценности, както и тяхната необходима класификация. Считаме че подобни понятия в един ЗКН не следва да се дефинират както досега с едно изречение и по възможност в два реда. Без изчерпателна формулировка и особено без една детайлна класификация се създават възможности за субективни тълкувания, които са крайно нежелателни в един ЗКН. Този Закон разглежда всичко свързано с опазването и съхраняването на културните ценности, в това число и на историческите културни ценности и се налага въвеждането на класификация, която да даде възможност на всяко длъжностно лице и на всеки грамотен гражданин да преценява какво представлява всяка една културна ценност и всяка една историческа културна ценност и какво отношение и задължение следва да има към тях.

Движимите исторически културни ценности (ДИКЦ) спадат към две основни категории:

– **Движими исторически културни ценности намерени в своята археологическа среда** (при археологически проучвания, при случайното им съвременно намиране в резултат на земеделска или строителна дейност и т.н.). Следва да се намери подходящ термин за тяхното означаване. Предлагаме отбелязването им, като допълнително се въведе директното им означаване като археологически находки, т.е. отбелязването им като движими исторически културни ценности/археологически находки (ДИКЦ/АН) или (ДИКЦ/АН). Намирането им в археологическата им среда дава възможност за датиране както на отделните екземпляри, така и на съпътстващите ги предмети. Те следва да се идентифицират и регистрират съгласно археологическите изисквания и съгласно изискванията на ЗКН, както и да се притежават и съхраняват само в обществените музейни колекции.

– **Движими исторически културни ценности откъснати от своята археологическа среда** (придобивани през годините от населяващите българските земи като предмети от ценни благородни и неблагородни метали, като предмети с определени художествени достойнства, като предмети свързани с миналото и т.н., предмети които след Освобождението започват да се колекционират, като част от тях бяха откупувани от тяхните притежатели от създаваните музеи и днес представляват основна част от българското историческо културно наследство в държавните колекции). Предлагаме отбелязването им като движими исторически културни ценности (ДИКЦ). Те не могат да бъдат използвани за датиране на археологическата среда в която са били по време на намирането им, но представляват пълноценни исторически културни ценности, даващи възможност за продължаване проучванията, свързани с историческите събития от времето на своето създаване. По тази причина следва техните сегашни притежатели да ги декларират и ги предоставят за идентификация преди да се разпореждат с тях. В зависимост от принадлежността им към определена категория движими исторически културни ценности техните притежатели следва да спазват съответните изисквания към тях съгласно ЗКН, основното от които е регистрирането на тези от световно и национално значение, уведомяване за предстоящи разпореждания с тях и предоставяне на държавата право на първа откупка.

Класификацията и на двете категории движими исторически културни ценности в ЗКН следва да е една и съща. Примерно е възможно да се отбелязват като принадлежащи към категориите „световно значение“, „национално значение“, „регионално значение“ и т.н. до последната категория „без съществено научно значение“ (отбелязвани понастоящем от археолозите като „масов материал“ и дори като „джвъчки“). Обръщаме внимание, че при класификацията следва да се отрази различното отношение към знаковите единично произвежданите ДИКЦ (обикновено изработвани от висококвалифицирани майстори от благородни метали) от масово произвежданите ДИКЦ с многократно използвани еднотипни леярски форми или матрици (върхове на стрели, прешлени за вретена, бронзови колелца с различно предназначение но с еднаква форма, бронзови гривни и пръстени от навита тел, прости фибули от огъната тел и т.н., както и масово произвежданите посредством печати монети, особено в основните им количества, съставени от малкостойностни бронзови монети). От съ-

ществено значение е въвеждането на ориентировъчна ценова оценка, особено важна при културните ценности с малка стойност. От въвеждането на монетите като универсално средство за размяна в света е възприето всичко създадено от човека и природата да се означава и със своята парична стойност. Съгласно досегашните български постановки това не се допуска за излезналите от употреба парични знаци (?!). За да се установи до какво води предоставяне извършването на ценови оценки от едни и същи държавни служители при отсъствие на подобен регламент е достатъчно да се съпоставят оценките на стойностите на загубени или откраднати от музеите културни ценности и даваните при експертизи многократно по-големи стойностни оценки на установените недеклаирани подобни културни ценности в гражданите.

Правилното класифициране на движимите исторически културни ценности е от съществено значение, тъй като точно такива ценности са притежание на почти всяко българско семейство, като в повечето случаи дори не се предполага, че това са културни ценности. Основната част от колекциите на няколко десетките хиляди колекционери на монети от преди 1989 г. се състоеше именно от подобни монети, представляващи малки сбирки, а не колекции, както неоснователно се приема понастоящем. Опитите в постановките на ЗКН да се поставят под тотален контрол всички исторически културни ценности, включително и тези определяни от самите археолози като „масов материал“ няма нищо общо с действителното опазване на националното културно наследство. Опазването му е свързано с преустановяване на незаконните посегателства върху действителните археологически обекти и с преустановяване нерегламентирания износ на стойностните културни ценности, а не чрез законодателно увеличаване на санкциите и преследване на притежаващите „археологически обекти“ като изпочупени връхчета на стрели, прешленчета, чакмачета и най-вече към притежаваните масово произвеждани монети, голяма част от които пробити поради използването им за изработка на възрожденски накити.

Например какъв „археологически обект“ е едно пробито акче, след като в продължение на пет века тези монети, заедно със всички съвременни им западноевропейски монети, са били редовно платежно средство на територията на Османската империя в които са влизали всички български територии, монети които след 1878 г. близо 15 години държавата не е могла да ги изтегли от обръщение и замени с новите български банкноти и монети. Подготвящите новия ЗКН държавни служители и така наречените „законодатели“ дават ли си сметка, че по това време не е имало доверие към книжните пари и хората са задържали тези акчета като сребро или като украшения в съществуващите накити, а други подобни сребърни и златните монети и като ценен метал и като свързани с тяхното притежание като дарения при сватби и кръщенета. А какво да се говори за възрожденските нанизи, гривни и обеци, украсявани с такива монети. Поне в една трета от заведените досега дела срещу български граждани като доказателства за „престъпна дейност“ фигурират редовни платежни средства от времето на Османската империя, като не се допуска друго обяснение, освен че са придобити при иманярска дейност. Да припомним, че в действащия Закон по подобен начин се приемат всички монети, намиращи се в гражданите от преди 1800 година (?!), а османските монети са отсичани и от преди 1396 г.

При разграничаване на определенията „археологически обект“ и „движими исторически културни ценности“ и при въвеждане на необходимите разширени дефиниция и класификация на движимите исторически културни ценности, с новия ЗКН ще се предостави възможност за съсредоточаване на вниманието върху опазването на имащите съществено значение национални културни исторически ценности. Разширената класификация отчетливо ще определи кои категории ДИКЦ ще могат свободно да се колекционират, след като са декларирани и идентифицирани и след като се изпълнява изискването да не се разменят, продават и изнасят в чужбина без съответните разрешения от МК. Истинските проблеми, свързани с опазването на българското културно наследство са както отбелязахме преустановяване незаконното издирване на исторически културни ценности в археологическите обекти, както и преустановяване незаконния износ на всякакви подобни ценности. Опасенията, че е възможно някакви незаконно придобити ДИКЦ да попадат и след това в сбирките на участници в почти несъществуващото понастоящем колекционерско движение, при постигане на положителни резултати от съответните държавни служби за недопускане нерегламентирани разкопки и недопускане незаконен износ, ще означават че тези културни ценности поне са останали в България, а не са изнесени. Доказано е че при правилно държавно отношение, рано или късно частните колекции се откупват и допълват държавните колекции.

В новия ЗКН следва ясно да се определи един рационален начин за деклариране, идентифициране и регистриране на намиращите се в българските граждани движими исторически културни ценности. Понастоящем се изисква всичко да бъде регистрирано, включително и определяните като „масов материал“. За целта следва да се ангажират имащи нужното образование държавни служители, които срещу заплащане следва да изготвят необходимите регистрационни материали. Не се отчита, че материалните възможности на голяма част от българските граждани не са достатъчни за изпълнение на изискванията на регистриране. На обсъжданията в МК многократно сме представяли доводите, че за изпълнение на изискванията е достатъчно подаването на декларация, придружена с приложения фотоси на подредени в карета или отделно заснети притежавани движими исторически културни ценности, отнасящо се преди всичко за тези от нумизматично естество. Дадените в мащаб 1:1 фотоси лице и опако предоставят всички данни, влизащи в изискванията за регистрация с изключение на теглото. Но теглата на монетите са контролирани при тяхната изработка и нямат съществено значение за извършваната идентификация. След постъпването на декларацията и илюстративните материали, от страна на упълномощените държавни служители следва да се извърши преглед за установяване дали някои екземпляри не принадлежат към категорията световно и национално значение, т.е. към действително нуждаещите се от контрол движими исторически културни ценности. При установяване на подобни екземпляри следва да се изисква тяхното задължително регистриране съгласно ЗКН. Обръщаме внимание, че и при подаването от гражданите на регистрационните материали се извършва подобен преглед, за да се определят екземплярите които по ЗКН са обект на специално внимание. Според нас напълно ненужно освен декларационните и илюстративните материали да се изисква подготов-

ката и на регистрационни материали за всичко притежавано. Отпадането на това изискване дава възможност на всеки гражданин сам или с влягането на изключително минимални средства да изпълни основното изискване на ЗКН, а именно да представи това което притежава, давайки възможност за безпроблемното му идентифициране, ако това е необходимо. Отпадането на това изискване освобождава малкото квалифицирани специалисти от подготвянето на регистрационни материали, огромната част от които ще коментират т.н. „масов материал“, а съществуването на тези документи ще има стойност главно за допълване броя на известните подобни екземпляри, като същата информация се получава и от предварително предоставените декларационни материали.

Изискването за задължително регистриране на всички движими исторически културни ценности намиращи се в българските граждани се представя като основна възможност да се преустановят незаконните иманярски разкопки, тъй като именно колекционерите на монети по този начин попълвали своите колекции. Бихме препоръчали на поддържащите това мнение държавни служители да прегледат стотината статии и монографии написани от екипите на проф. Филлов и проф. Китов, разкопали близо 150 тракийски култови храмове, могилни погребения на знатни траки и други подобни знакови обекти. За да ги подпомогнем ще ги информираме, че във вътрешността на всички тези обекти са намерени само 2 (две!) монети. При продължилите много години мащабни разкопки на тракийския град Севтополис са намерени около 1000 бронзови монети и десетина много често срещани сребърни монети. Още по-малко са намерените монети при разкопките в Кабиле. Кой колекционер на монети биха могли да финансират подобни мащабни разкопки, за да придобият посочените бройки монети, между които едва ли има повече от няколко на стойност около 150 лева.

На нямащите реална представа за това къде се намират основните количества старинни монети ще отбележим, че се намират главно като единични монети по трасетата на античните пътища и в изораваните земи. На подобни места се намират рядко колективни находки от монети. Практически не се намират монети в некрополите, рядко се намират в отдавна разрушените селища. Основни обекти на иманярската дейност понастоящем са търсенето на имащи голяма стойност рядко срещани предмети от благородни метали (маски, ритони, фиали, украшения и т.н.), рисувани керамични съдове, престижно въоръжение и т.н. Това не са историческите културни ценности, които влизат в сбирките на колекционерите на монети. Колекционерите на монети основно притежават изключително често срещани монети с минимални оценки в провежданите аукциони, това може да се установи и като се прегледат оценките в международните каталози. Точно за това масово произвежданите монети и монетовидни предмети доскоро се разглеждаха в нормативните документи за опазване на културното наследство като обособен дял от археологията. Поради масовото им намиране и поради традиционното за нашето население запазване на всякакви „антики“, каквито са предимно намираните монети, в почти всяко семейство се намират монети от изминалите времена. Монетите които започнах да събирам на село преди 65 години от моите роднини и съученици, събудиха в мен интерес към древната история и към това което всеки може да притежава от това историческо минало, а именно отделни монети, свързани с история-

та от нашите земи. Сегашните разбирания на държавните чиновници приемат притежаването от гражданите на старинни монети, като такива откраднати от националното културно историческо наследство и дори го приеха преди десеттина години като ЗКН. Фактът, че старинни монети са запазвани и продължават да се съхраняват в българските граждани, показва тяхното отношение към тези движими исторически културни ценности и показва абсурдността на упорито налаганите претенции тези културни ценности да се разглеждат само като някакво притежание на държавата и с тях да се разпореждат само държавните служители. На практика понастоящем никой млад български гражданин не може да започне да колекционира старинни монети, в няколкото останали в страната нумизматични клуба се събират до десетина пенсионери, като от години няма нито един млад българин с интереси към античната и средновековна нумизматика.

Провежданата понастоящем политика доведе до укриване на съществуващите сбирки, до стремеж на притежателите им да се освободят от тях, дори като се продадат на някой даващ нещо минимално за тях, а от там и до незаконния износ не само на монетите, а и на всякакви други исторически културни ценности. Пътят за действителното опазване на българските движими исторически културни ценности включва: **първо** преустановяване на т.н. иманярска дейност, **второ** преустановяване на толерирания на всякакви нива незаконен износ на движими исторически културни ценности (и двете дейности свързани изцяло с изпълняване на преките служебни задължения на съответните служби), **трето** провеждането на нова политика за възстановяване интереса и отношението към движимите исторически културни ценности и стимулиране на организираното колекционерско движение и **четвърто** създаване на действащи магазини и аукциони, където всеки български гражданин може да предложи за откупуване на достойни цени на притежавани от семейството му движими исторически културни ценности (и двете дейности пряко свързани със задълженията на служителите от МК и МФ).

Защо използваме определението "достойни цени"? Според чл. 95 от ЗКН следва да се въведе обективен критерий за определяне възнаграждението при предаване на отделно съкровище, предмет или монета, което да бъде до 25% от неговата стойност, определяна от Комисия. Предлаганата от ГДБОП промяна е: „По отношение на реда на възнаграждението по чл. 95 от ЗКН искаме да поясним, че становището на ГДБОП е да се изплащат възнаграждения в размер **максимум** до 25% (фиксирано до **25%**), като сме имали пред вид, че тази стойност се определя от **максимално допустимия праг – 5 000 лв., определен в поднормативен акт (наредба)**“. По сега действащата наредба максималното възнаграждение може да бъде до 5 000 лв. Това означава, че при намирането на едно подобно на Панагюрското съкровище от златни съдове, тежащи 6,5 килограма, за това ще се заплати максимум 5 000 лв. За сведение: стойността на метала на това съкровище по време на публикуването на тази наредба бе 505 000 лв. Това достойна цена ли е за предаването на културно историческа ценност от световно значение?

Всички открити досега по нашите земи знакови подобни съкровища (Вълчитрънско, Боровско, Рогозенско и т.н.), са намирани случайно и до 1989 г. са

предавани, като откривателите им са получавали достойни за времето им възнаграждения, даващи възможност да си построят поотделно всеки един поне по една къща. Те са предавани и заради сравнително достойните за времето си възнаграждения. Сегашните загрижени за запазването на движимите исторически културни ценности държавни служители, се представят за пазещи държавните интереси, като лишават заслужаващите достойно възнаграждение, предлагайки унижаващи достойнството на съвременните български граждани „възнаграждение“. Но и това се счита за много, за което говори предложението на държавните служители от ГДБОП и от тази сума от 5 000 лв. да се дава до 25%.

С подобно несрещано във нито една съвременна друга държава отношение за запазване на националното движимо историческо културно наследство, при това още при приемането на нейното ново законодателство, са напълно обясними негативните последици в тази област, отчитани през последните десетилетия. Като участник в обсъжданията в МК и Комисията по култура в НС от името на колекционерските организации от близо 30 години, при всяко ново обсъждане на осъществяваните промени, сме обръщали внимание, че така предлаганите промени ще имат още по-големи негативни последици. Коментарите тук постановки от подготвяните промени в ЗКН, осъществявани по вижданията на отделни държавни служители, фактически заинтересовани поради една или друга причина не само от запазването, но и от допълнителното влошаване на съществуващото положение, неминуемо ще доведе до отчитане на поредния провал на упорито новопредлаганите понастоящем промени.